

MARIANNA KOLOŠTOVÁ

Uniwersytet Mateja Bela w Bańskiej Bystrzycy (Słowacja)

Capriccioso na fortepian Vojtecha Didiego

Prof. PaedDr. Vojtech (Wojciech) Didi – to kompozytor, nauczyciel akademicki i chórmistrz. Urodził się 4 grudnia 1940 roku w Trenczynie. W latach 1966-1969 studiował na Wydziale Pedagogicznym w Bańskiej Bystrzycy. Do 1987 roku pracował w szkole podstawowej w Turzowce i Klokoczowie. Jego życiorys zawodowy jako artysty rozpoczyna się od studiów kompozycji i dyrygowania w Konserwatorium w Brnie w latach 1975-1980. Swe muzyczne umiejętności doskonalił w Akademii im. L. Janáčka w Brnie w klasie profesora Zdeňka Zouhara, gdzie kształcił się w zakresie kompozycji.

W latach 1987-1990 pracował na stanowisku dyrektora Teatru im. Józefa Gregora Tajovskiego w Bańskiej Bystrzycy, a jednocześnie prowadził zajęcia w Katedrze Wychowania Muzycznego i Estetycznego na Wydziale Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Mateja Bela w Bańskiej Bystrzycy. W 1988 roku obronił pracę poddyplomową (tzw. mały doktorat) i uzyskał tytuł doktora w dziedzinie pedagogiki. Od 1990 roku pełnił funkcję dyrektora Podstawowej Szkoły Artystycznej w Brusnie. Po powstaniu Akademii Sztuk Pięknych w Bańskiej Bystrzycy został jej pierwszym dziekanem, a później rektorem (2000-2008). Tytuł docenta (doktora habilitowanego) nadano mu w 1997 roku na podstawie rozprawy habilitacyjnej na temat *Język muzyczny w twórczości słowackich kompozytorów XX wieku*, a w 2011 roku uzyskał tytuł profesora. Obecnie jest dziekanem Wydziału Sztuk Muzycznych Akademii Sztuk Pięknych w Bańskiej Bystrzycy.

Od 1987 roku jest członkiem Towarzystwa Kompozytorów Słowackich przy Słowackiej Unii Muzycznej (Spolok slovenských skladateľov pri Slovenskej hudobnej únii). W twórczości kompozytorskiej, liczącej obecnie 50 opusów, Vojtech Didi skupia się przede wszystkim na gatunkach kameralnych, twórczości chóralnej i pieśniarskiej. Liczba utworów jest dowodem jego wielkiej erudycji i rozwoju artystycznego. Odzwierciedleniem tego jest także jego twórczość,

którą cechuje dojrzała technika kompozytorska, śmiałe poszerzanie tonalności, a jednocześnie utrzymywanie linii melodycznej będącej dla autora dominującym środkiem wyrazu, nierzadko wzbogaconym o zdecydowane kontrasty dynamiczne. Częstym środkiem w jego technice dźwiękowej jest chromatyzacja muzycznej narracji, modalny system tonalny, bitonalność, polirytmia, aleatoryzm, itp.¹ W najnowszych utworach, między innymi w miniaturach na fortepian, rozbrzmiewają różnorodne nastroje na tle sugestywnych ostinat rytmicznych. Technika jego pracy kompozytorskiej opiera się na XX-wiecznych nurtach muzycznych, z uwzględnieniem dźwiękowych możliwości interpretacji².

Capriccioso – geneza kompozycji

Capriccio to od XIX wieku najbardziej rozpowszechniony utwór fortepianowy, odznaczający się zmianami nastroju, przerwami i kapryśnym charakterem; *capriccioso* (wł.) – figlarnie, kapryśnie, nastrojowo³. *Capriccioso per pianoforte* kompozytor, pracujący wówczas na stanowisku dyrektora Podstawowej Szkoły Artystycznej (PSA) w Brusnie, napisał 2 sierpnia 1993 roku dla uzdolnionej absolwentki z klasy fortepianu szkoły muzycznej I stopnia. Pierwszą wykonawczynią *Capriccioso* była więc uczennica VII klasy PSA w Brusnie, pogłębiająca swoją wiedzę i umiejętności muzyczne na zajęciach z podstaw kompozycji muzycznej prowadzonych przez ówczesnego dyrektora. Po maturze rozpoczęła studia w Akademii Sztuk Pięknych w Bańskiej Bystrzycy, gdzie studiowała technikę medialną. Wybitną wykonawczynią kaprysu na fortepian jest doc. mgr art. Jana Škvarková, obecnie ArtD. z Akademii Sztuk Pięknych w Bańskiej Bystrzycy.

Mała trzyczęściowa forma kompozycji łączy części (abc), według autora (ABC), o różnej tematyce, a następnie powtórzeniu pierwszej części (a) A.

Analiza formalna utworu:

a (A) – Allegro

a⁵ b⁴ c⁵ a₁⁵ coda³

b (B) – Lento

a¹⁰

c (C) – Allegro

i³ a⁶ b⁵

¹ A. Melicher, *Vojtech Didi, hudobný pedagóg, skladateľ, dirigent*, In *Dějiny hudební výchovy (osobnosti, instituce, koncepce)*, Muzikologické studie 5, Sborník z konference Janáčkiana 1996, Ostrava 1996.

² E. Michalova, *Vojtech Didi*, [w:] M. Jurík, P. Zagar (ed.), *100 slovenských skladateľov*, Bratislava 1998, s. 78.

³ J. Laborecký, *Hudobný terminologický slovník*, Bratislava 1997, s. 37.

/:a:/ (:A:)

a⁵ b⁴ c⁵ a₁⁵ Coda³

Część pierwsza – Allegro

Cechą charakterystyczną materiału dźwiękowego kompozycji jest bitonalność. Składa się z dwóch równocześnie brzmiących, pozornie odmiennych tonalności. Rytmika początkowych dwóch taktów tworzona jest przez ósemkę, dwie szesnastki i dwie ósemki. Do tego kompozytor dodaje cztery szesnastki, a po pauzie ósemkowej dwie szesnastki. Pauza ósemkowa w pierwszych dwóch taktach podkreśla napięcie i przynosi melodię wzmocnioną w pierwszej części sekundy, kwartą, septymą i przewrotami tych interwałów. Podstawową melodię podaje kompozytor w początkowych pięciu taktach. Akordy zmieniające się w przebiegach harmonicznym tworzą następują układy: As-, G-, As-, G-dur z tetrachordem lidyjskim w głosie dolnym, jednocześnie w głosie górnym brzmi G-dur. W dalszym przebiegu następują zboczenia modulacyjne lub powtarzające się skoki interwałowe. Autor ciągle stosuje bitonalne połączenie, przy czym realizując melodię jak gdyby w tonalności C-dur. W takcie 6 pojawi się tonalność g-moll, wymieniająca się z Es-dur. W takcie 7 następuje powrót do As-dur, w drugiej części taktu wymiana a-moll i b-moll. Istotnym interwałem w takcie 8 jest zwiększona kwarta, utrzymująca napięcie emocjonalne. W taktach 9, 11 i 13 kompozytor powtarza model rytmiczny składający się z kwarty, sekundy i tercji od dźwięków as, f, h. W takcie 10 Didi użył akordu F: jednocześnie z kwintą czystą i podwyższoną („c” i „cis”). Kompozytor przechodzi przez zboczenia modulacyjne, dzięki pauzie w takcie 14 ponownie rozbrzmiewa podstawowa melodia w Es-dur, wymieniając jednocześnie Es-dur i e-moll w głosie dolnym. W takcie 19 melodia zamyka się i rozpoczyna przygotowanie kody w lewej ręce, z zastosowaniem interwałów sekundy i kwarty. Trzytaktowa koda stylizowana jest w głosie dolnym przez A7 bez kwinty. Natomiast w głosie górnym brzmi tonalność F-dur. Pierwsza część *Capriccioso* kończy się w Des-dur zmieniającym się w Ges7 – wzmocniony dominujący akord septymowy do Des-dur.

Część druga – Lento

Środkowa część – Lento – stanowi kontrast do skrajnych części – realizowanych w tempie Allegro. Zbudowana jest z wykorzystaniem *basso ostinato* opartego na dźwiękach: D-cis-A-As, realizowanego przez rękę lewą – *vide* takty 23-31. Na tym tle ręka prawa prowadzi melikę, która budowana jest z pojedyn-

czych dźwięków, równoległych kwint, akordów kwartowych, akordów o zabarwieniu tonalnym: fis-moll, G-dur (t. 26) bądź akordów trudnych do jednoznacznego określenia tonalnego, ponieważ nie posiadają tercji akordu. Część tę kompozytor ujmuje jako wzór harmoniczny „tworzący ościnatą kolejność mniejszych formacji stwarzających neutralne tło do rozwijania ważniejszej głównej części”⁴.

Ciągłość melodii w tonalności e-moll została zmieniona w drugiej części taktu 26, który stanowią akordy: G-dur bez kwinty bądź z dodaną sekstą (takt 28), akord septymowy G-dur (takt 29) aż do nieoczekiwanego pochodzenia równoległych kwint w ruchu przeciwnym (t. 31). Część tę kończy trudna do tonalnego zdefiniowania kwarta „d-g” z podwojonym dźwiękiem „d” w górnej oktawie i oktawa „Cis” w ręce lewej (t. 32).

Część trzecia – Allegro

Po trzytaktowej introdukcji z powtarzającą się rytmiką części A, wzbogaconą przez zastosowanie tryli, następuje część C. Jej cechą charakterystyczną jest motoryka. Realizowany w ruchu szesnastkowym tok muzyczny kompozytor prowadzi w sopranie przez ostinato melodyjne – o wzorze (g1-es1-h-des1) powodujący nasilenie napięcia emocjonalnego. Melodię prowadzi ręka lewa z wykorzystaniem synkop, akcentów – t. 36. Kompozytor wykorzystuje materiał z figury ostinatowej (g1-es1-h-des1). W takcie 38 zmienia się charakter akcentów, napięcie ustępuje rozluźnieniu. W taktach 39 i 40 dochodzi do powtarzania melodii synkopowej w głosie dolnym. Takty 45 i 46 stanowią – według kompozytora postludium – zakończenie części C, której to podstawą są: akord septymowy A7, dźwięk przejściowy i H-dur. Pauza ćwierćnutowa w zakończeniu taktu 46 stanowi cezurę, po której następuje powtórzenie początkowej części A.

Od taktu 47 rozpoczyna się powtórzenie formalnie i harmonicznie zgodne z pierwszą częścią, z wyjątkiem ostatniego taktu końcowej kody. Cały utwór zamyka się w tonacji C-dur w obu głosach o dynamicznej kulminacji w fortissimo. Kompozytor ujmuje akord ten jako rozjaśnienie, rozświetlenie, poczucie blasku, stanowiący jednocześnie symbol urzeczywistnienia życia człowieka. I tu należy powtórzyć za autorem: „podwalinami Ziemi jest C-dur...”⁵.

⁴ L. Zenkl, *ABC hudebních forem*, Praha 1990, s. 229.

⁵ Wywiad autorki artykułu przeprowadzony z kompozytorem V. Didim w Bańskiej Bystrzycy w dniu 6 lipca 1999 r.

A: *Capriccioso* Wojtech Didi (1840)

1 *allegro*

AS G AS G

B

sf mf

f *mf* *f*

13 *sf mf*

f *Es* *mf* *f*

C Es C Es

Handwritten musical score for piano, measures 17-32. The score is written on grand staves with treble and bass clefs. It includes various musical notations such as notes, rests, dynamics (f, p, mf, rit.), and performance instructions like "cresc. 3", "rit.", "cambiabile e dolce", and "p ed. simile". Measure numbers 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, and 32 are circled. A section starting at measure 23 is marked "Lento 10".

Capriccioso na fortepian Wojtecha Didiego

C:

allegro

sempre legato

col marcato

A:

Handwritten musical score system 1, measures 49-54. The system consists of two staves. The upper staff contains a melodic line with various ornaments and slurs. The lower staff contains a bass line with chords and rhythmic markings. Measure numbers 49, 50, 51, and 54 are circled. There are handwritten annotations such as 'f', 'p', and 'ff' throughout the system.

Handwritten musical score system 2, measures 55-58. The system consists of two staves. The upper staff features a melodic line with slurs and ornaments. The lower staff shows a bass line with chords and rhythmic patterns. Measure numbers 55, 56, 57, and 58 are circled. Handwritten annotations include 'f', 'p', and 'ff'.

Handwritten musical score system 3, measures 59-62. The system consists of two staves. The upper staff has a melodic line with slurs and ornaments. The lower staff contains a bass line with chords and rhythmic markings. Measure numbers 59, 60, 61, and 62 are circled. Handwritten annotations include 'f', 'p', and 'ff'.

Handwritten musical score system 4, measures 63-64. The system consists of two staves. The upper staff contains a melodic line with slurs and ornaments. The lower staff shows a bass line with chords and rhythmic patterns. Measure numbers 63 and 64 are circled. Handwritten annotations include 'f', 'p', and 'ff'.

- 4 -

Handwritten musical score for "Capriccioso" by Vojtech Didi. The score is written on two staves (treble and bass clef) with various musical notations including notes, rests, and dynamics. The piece is marked "65" and "68" in circles. There are handwritten annotations such as "Coda", "f", "p", "x", and "2. 8. 93". The score ends with a double bar line and a signature "M. Didi".

Bibliografia

- Burlas Ladislav, *Formy a druhy hudobného umenia*, ŠHV, Bratislava 1962.
- Didi Vojtech, *Capriccioso per pianoforte*, Partitúra z osobného archívu skladateľam. MG-nahrávka v Slovenskom rozhlase, štúdio Banská Bystrica, 1993.
- Kološтова Marianna, *Fúga c-moll z Temperovaného klavíra 1 a Capriccioso per pianoforte*, Súbor prác z komplexnej analýzy, Ostrava 1999 (nepublikované).
- Laborecký Jozef, *Hudobný terminologický slovník*, SPN, Bratislava 1997.
- Melicher Alexander, *Vojtech Didi, hudobný pedagóg, skladateľ, dirigent*, In Dějiny hudební výchovy (osobnosti, inštituce, koncepcie), Muzikologické studie 5, Sborník z konference Janáčkiana 1996, Ostrava 1996.
- Michalova Eva, *Vojtech Didi*, [w:] Marián Jurík, Peter Zagar (ed.), *100 slovenských skladateľov*, Národné hudobné centrum, Bratislava 1998.
- Zenkl Luděk, *ABC hudebních forem*, Supraphon, Praha 1990.

Capriccioso per pianoforte by Vojtech Didi

The paper reflects the artistic personality of the music composer, lecturer and conductor Vojtech Didi, with a special focus on the analysis of its chamber work – piano composition *Capriccioso per pianoforte*. The technique of Didi's compositional work is based on music trends of the 20th century, taking into account sound possibilities of the interpretation. Sheet music of *Capriccioso per pianoforte* is part of the paper.